

45. Қосимов Н. Ўзбек илмий-техникавий терминологияси масалалари. - Т., 1985.
46. Қурбонова М. Ҳозирги замон ўзбек тили (сода гап синтаксиси). - Т., 2002.
47. Қўнгулов Р. Субъектив баҳо формаларининг семантик-стилистик хусусиятлари. - Т., 1980.
48. Қўнгулов Р. Ўзбек тилининг тасвирий воситалари. - Т., 1977.
49. Қўчқортоев И. Сўз маъноси ва унинг валентлиги (ўзбек тилидаги нутқ феъллари асосида). - Т., 1977.
50. Ғуломов А. Ўзбек тилида аниқловчилар. - Т., 1940.
51. Ғуломов А. Ўзбек тилида кўplik категорияси. - Т., 1940.
52. Ғуломов А. Ўзбек тилида урғу. - Т., 1947.
53. Ҳожиев А. Тўлиқсиз феъл. - Т., 1970.
54. Ҳожиев А. Ўзбек тилида кўмакчи феъллар. - Т., 1966.
55. Ҳожиев А. Ўзбек тилида кўшма, жуфт ва такрорий феъллар. - Т., 1963.
56. Щерба Л.В., Виноградов В.В. Об основных языковых единицах // Грамматика русского языка. - М.: Изд. АН СССР, 1953.
57. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. - М. - Л., 1974.
58. Щербак А.М. Грамматика староузбекского языка. - М.-Л., 1962.
59. Якушин Б.В. Гипотезы о происхождении языка. - М., 1984.

e) internet saytlari

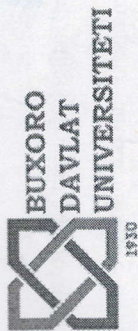
1. www.edu.uz
2. www.ziyo.edu.uz
3. www.gov.uz
4. www.ziyounet.uz
5. www.istedod.uz

Kafedra mudiri:

B.E.Kilichev

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

«TASDIQLAYMAN»
Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha
prorektor
K.A.Samiyev
2025-y.

10.00.01 – O'ZBEK TILI

ixtisosligi bo'yicha tayanch doktorantura (PhD)ga kirish imtihoni

DASTURI

Buxoro – 2025

Ushbu dastur o'zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrasining 2025-yil 4-sentabrda 2-sonli yig'ilishda ko'rib chiqilgan va ma'qullangan.

Tuzuvchilar:

o'zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrasining professori, f.f.d.
M.K.Abuvalova
o'zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrasining professori, f.f.n.
A.R.Axmedov

Taqrizchilar:

o'zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrasining professori, f.f.d.
Y.S.Sayidov
o'zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrasining professori, f.f.d.
D.N.Yo'ldosheva

KIRISH

O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha 2017–2021-yillarga mo'ljallangan Harakatlar strategiyasida: «...ta'lim tizimini takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish» alohida ta'kidlangan¹. Bunga ajdodlarimiz ilmiy merosini puxta egallash, jahon fan-texnikasi, ilmiy texnologiyalari yutuqlarini chuqur o'zlashtirish, ilmiy tadqiqotlarning ijtimoiy, iqtisodiy samaradorligini oshirish, ularda nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash asosida erishiladi.

10.00.01 – O'zbek tili ixtisosligida filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun tayanch doktorant hamda mustaqil izlanuvchilar uchun mutaxassislik bo'yicha malakaviy imtihon dasturi lingvistik sohasining turli sathlarini – til nazariyasi, o'zbek tili tarixi, hozirgi o'zbek tili, dialektologiya, nutq madaniyati, o'zbek tilshunosligi tarixi fanlari masalalarini qamrab oladi. Dastur talabgorning yuqori malakali mutaxassis bo'lishi uchun zarur bo'lgan muhim manbalarni o'z ichiga oladi.

Mustaqillik yillarida respublikamizda milliy ma'naviyatimiz, o'zligimizning asosiy manbalardan bo'lgan tilimizga, uni ilmiy tadqiq etuvchi tilshunosligimizga tom ma'noda e'tibor qaratildi va bu jarayon izchil davom etmoqda. O'tgan davr mobaynida o'zbek tilshunosligida fan taraqqiyoti dinamikasi sezilarli darajada yuksaldi. Bunda jahon tilshunosligi yutuqlaridan o'rinni foydalanish, ularni amalda qo'llash o'z ijobiy natijalarini berdi hamda erishilayotgan yutuqlarimiz nafaqat mamlakatimiz tilshunosligida, balki jahon tilshunosligida ham ma'lum bo'lib bormoqda.

O'zbek tilshunosligi XX asrgacha bo'lgan taraqqiyot bosqichida asosan lug'atchilik bilan mashg'ul bo'ldi. Turli lug'atlar tuzilib, ular o'zbek adabiy tilining taraqqiyotida, milliy yaxlitlikni ta'minlashda alohida ahamiyat kasb etdi.

XX asrda shakllanib, uning 80-yillarigacha hukm surgan o'zbek formal (tavsifiy) tilshunosligi o'zbek adabiy tilining me'yoriy qoidalarini ishlab chiqish va akademik grammatikalar yaratish, tegishli lug'atlar tuzish va chop etish bo'yicha ulkan ishlarni amalga oshirdi.

XX asrning oxirgi choragida ish boshlagan o'zbek substansial tilshunosligi o'zbek tilshunosligi oldiga 30-40-yillarda qo'yilgan va 40-50-yillarda amalga oshirilgan vazifasi – o'zbek tili turli sath birliklarining zamonaviy tahlil usullarida berilgan mukammal tavsifi, belgilangan adabiy til me'yori, ta'limning turli bosqichi uchun yaratilgan o'quv qo'llanmalari, darslik hamda lug'atlar asosida to'laqonli nazariy tushunchalar hosil qilish, xususiyliklarda umumiyligni, hodisalarda mohiyatni, oqibatlarda sababni, voqealarda imkoniyatni ochish ishlarni amalga oshirdi. O'zbek tilining yaxlit milliy substansial ta'limoti yaratildi.

O'zbek tilshunosligi yangi asrda antropotsentrik mohiyat kasb etdi. O'zbek tili lisoniy imkoniyatlarining nutqiy voqelanishini tadqiq qiluvchi substansial-pragmatik paradigma, til va madaniyat mushtarakligini o'rganuvchi etnolingvistik, lingvomadaniyatshunoslik, til va bilim mushtarakligini tekshiruvchi lingvokognitologiya, til va sotsium munosabatini o'rganuvchi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston respublikasini yanada rivojlantirish b'ycha Harakatlar strategiyasi tuzilishidagi Farmoni // O'zbekiston Respublikasi Konun Hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2017. – B.39.

Dastur Buxoro davlat universitetining Ilmiy kengashida ko'rib chiqilgan va tasdiqlangan (28 10 2025-yil 3 - sonli majlis bayoni)

sotsiolingvistika bo'yicha ham qator tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Jahon tilshunosligida XXI asrga kelib til tadqiqiga antropotsentrik, sotsiolingvistik, etnolingvistik, psixolingvistik, neyrolingvistik, pragmatolingvistik, lingvokulturologik, lingvopoetik aspektlarda yondashuvlarning rivojlanishi ham shu omil bilan bog'liq.

O'zbek tilshunosligi milliy tilshunoslik fani sifatida rivojlanish bilan birga, jahon tilshunosligi yutuqlaridan ham oziqlanmoqda, o'zi ham uning xazinasiga munosib hissa qo'shmoqda. SHu bois dasturda umumiy tilshunoslikning dolzarb masalalariga doir jihatlar ham qamrab olinishi zarur deb topildi. Zero, etuk mutaxassislarni tayyorlash talabi shunday yo'l tutishni taqozo qiladi. Til va tilshunoslik haqidagi bilimlar uyg'unligi dasturning asosini tashkil qiladi.

Asosiy qism

Metodologik masalalar. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev asarlari, nutqlari va suhbatlarida jamiyat hayotida o'zbek tilining davlat tili maqomidagi o'rni va ahamiyati haqida bildirilgan fikrlar. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning «O'zbekiston Respublikasining «Davlat tili haqida»gi Qonuni qabul qilganining o'ttiz yilligini keng nishonlash to'g'risida»gi PQ-4479-son Qarori. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqei tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi farmoni, 2019 yil 21-oktabr. «Ona tili – bu millatning ruhi» iborasining mohiyati. I.Karimovning «Yuksak ma'naviyat–engilmas kuch» asarining mohiyati. O'zbekiston Respublikasining «Davlat tili haqida»gi qonuni (1989-yil 21-oktabr, 1995-yil 25-dekabr), uning mohiyati. Qonunning jamiyat hayotidagi va o'zbek tili rivojidagi ahamiyati.

O'zbekiston Respublikasining «Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosini joriy etish to'g'risida»gi qonuni (1993-yil 2-sentyabr, 1995-yil 6-may) ning mazmuni va ahamiyati. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbek tilining asosiy imlo qoidalarini tasdiqlash haqida»gi qarori (1995-yil 24-avgust). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining fan va ta'lim haqidagi farmon va qarorlari hamda hukumatimizning fan-texnika taraqqiyotini hamda ta'lim mazmuni sifatini takomillashtirishga doir qarorlari, me'yoriy hujjatlari.

Tilshunoslik metodologiyasi masalalari. Tilshunoslikda empirik va nazariy bosqichlar. Falsafiy bilishning “empirik-bilish – nazariy bilish – empirik bilish” uzluksiz zanjiri. Tadqiq ob'ekti va predmeti. Tadqiqot manbasi. Tadqiqot metodologiyasi va uning turlari. Formal mantiqning metodologik roli. Dialektik mantiq. Dialektikaning metodologik tamoyillari.

Lingvistik tadqiqot metodlari. Sinxronik formal-tavsifiy metod. Qiyosiy-chog'ishtirma tavsifiy metod. Qiyosiy-tarixiy metod. Statistik tahlil metodi. Komponent tahlil metodi. Lingvistik modellashirish va uning turlari. Substansial tahlil metodi va boshqalar.

Tilning nazariy masalalari. Tilga tizim sifatida yondashuv. Til, lison, nutq, “Lison-me'yori-nutq” trixotomiyasi haqida. Lisoniy paradigma. Lisoniy ziddiyatlar va ular ko'rinishlari. Lingvistik birliklarda umumiylik-xususiylik, mohiyat-hodisa dialektikasining namoyon bo'lishi. Til va nutq dixatomiyasida paradigmatic va sintagmatic munosabatlarning voqelanishi.

Tilshunoslik va semiotika. Til struktur modellarining oddiy kodlar va signallar tizimi bilan qiyoslana boshlanishi.

Tilning asosiy va oraliq sath (yarus)lari.

Til va jamiyat orasidagi munosabatning fandagi tadqiqi. Tilning jamiyatga va jamiyatning tilga ta'siri. Til va tafakkur munosabati. Til va mafkura. Til siyosati. O'zbekistonda istiqol va til siyosati.

Til taraqqiyotining ichki va tashqi qonunlari.

Sho'ro davrida o'zbek tiliga rus tilining ta'ziyiqi. Istiqol va o'zbek tili. O'zbek tili – o'zbek millatining ruhi. O'zbek nutqi – milliy mafkuraning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida. Til va ma'naviyat, til va yozuv.

Istiqol va o'zbek tili leksikasi. Istiqol va o'zbek grammatikasida o'zgarishlar. Istiqol va o'zbek imlosida o'zgarishlar. So'z yasash tizimida o'zgarishlar. Til grammatik qurilishi talqinining milliy mafkuraga ta'siri.

Tillarni tasniflash asoslari. Tipologik tasnif. Til tiplari. Tillarning morfologik tasnifi.

Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning vujudga kelishi va rivojlanishi. YOsh grammatiklar maktabi. F.de Sossyur ta'limoti va strukturalizm. Praga lingvistik maktabi. Qiyosiy-tarixiy tilshunoslik, uning taraqqiyot etaplari:

a) A.Shleyxer ta'limotining mohiyati. Til biologik organizm sifatida;

b) «YOsh grammatikachilar» qarashlarining mohiyati. A.Shleyxer ta'limotining inkor etilishi, tilning ijtimoiy tomoniga e'tiborning kuchayishi;

d) F.de Sossyur – tilshunoslikda ijtimoiy yo'nalishning asoschisi. Tilshunoslikda ijtimoiy yo'nalish va sotsiologiyavika.

Nutq jamiyati. Nutq jarayoni ishtirokchilari. So'zlovchi va tinglovchi mansub bo'lgan ijtimoiy-madaniy va kasbiy tabaqa. Tabaqaning nutqqa ta'siri.

O'zbek tili va tilshunosligi tarixi

O'zbek tili tarixi. O'zbek xalqi va tili tarixi, uning o'rganilish darajasi. O'zbek xalqi va tilining shakllanishi. O'zbek tili tarixini davrlashtirish masalasi. «qadimgiturkiy til», «eski turkiy til», «eski o'zbek tili», «hozirgi o'zbek tili» tushunchalari haqida.

Qadimgi turkiy yozma yodgorliklar tili va uning o'zbek tilining shakllanishidagi ahamiyati (V-X asrlar). Qadimgi turkiy til, uning runik va uyg'ur yozuvlari. Bu yozuvlardagi bitiktoshlar, yodgorliklar. Qadimgi turkiy tilning o'zbek adabiy tilining shakllanishidagi roli.

XI-XIV asrlarda O'rta Osiyo va Oltin O'rda hududlarida yaratilgan adabiy yodgorliklar tili. Mahmud Koshg'ariyning tilshunoslik va til nazariyasi sohasidagi xizmatlari. «Qutadg'u bilig», «Hibat ul-haqoyiq» asarlarining tili va uslubi. XIV asr oxiri va XV asrning birinchi yarmidagi o'zbek adabiy tili va uning shakllanish manbalari.

Alisher Navoiy – eski o'zbek adabiy tilining asoschisi. Alisher Navoiyning ona tili rivojiga qo'shgan buyuk xizmatlari. Shoir asarlari tilida leksik va grammatik me'yorlarning belgilanishi. «Muhokamat ul-lug'atayn» va uning o'zbek tili taraqqiyotida tutgan o'rni. O'zbek adabiy tili taraqqiyotini o'rganishda Bobur asarlarining ahamiyati. «Boburnoma»ning til xususiyatlari. Lug'atchilik tarixi. XV-XIX asrlarda eski o'zbek tili bo'yicha yaratilgan lug'atlar. O'rta asr o'zbek leksikografiyasi taraqqiyoti: Tole' Imoniy Hiraiviyning «Badoyi ul-lug'at», «Sanglosh», «Lug'ati atrakiya», «Xulosai Abbosi» – («Sanglosh»ning qisqa varianti), Muhammad Rizo Xokarning «Muntahob ul-lug'at», eski o'zbekcha-turkcha «Abushqa» lug'atining yuzaga kelishi.

XIX asr oxiri va XX asr boshlaridagi o'zbek adabiy tilining asosiy xususiyatlari. O'zbek tilida publitsistik uslubning paydo bo'lishi va shakllanishida o'sha davr matbuoti tilining o'rni. Eski o'zbek tilida umli va undoshlar tizimi. Eski o'zbek tilining morfologik xususiyatlari. Eski o'zbek tilining sintaktik xususiyatlari.

O'zbek tilshunosligi shakllanishining ilk davri. Abu Nasr Forobiyning (873-950) lingvistik qarashlari. Uning hissiy va idrokiy bilish, umumiylik-xususiylik dialektikasi xususidagi qarashlari.

Abu Rayhon Beruniyning (973-1048) lingvistik qarashlari. Uning «Saydana» asari tahlili. Asarda 4500 dan ortiq turli xil o'simliklar nomlarining izohlanishi. Asarning lug'at tarkibi.

Ibn Sinoning (980-1037) lingvistik qarashlari. «Asbobi hudud al hudud» asari haqida. Asarning umumiy fonetika masalalariga bag'ishlanganligi. Ibn Sinoning A.S.Trubetskoydan bir necha asr oldin korrelyativ undoshlarni ajratishga e'tibor berganligi (k-g, q-g').

Qoraxoniylar davri tilshunosligi (Mahmud Koshg'ariyning tilshunoslik merosi). Davr va ijtimoiy buyurtma. Mahmud Koshg'ariyning hayoti va faoliyati. Uning «Devonu lug'otit turk» asari tahlili: asarning topilishi, tarjimasini haqida. Mahmud Koshg'ariy qiyosiy-tarixiy tilshunoslik asoschisi sifatida.

O'zbek tilshunosligining yangi davri. XX asr boshlarida Fitratning, Mahmudxo'ja Behbudiy, Avloniyning lingvistik qarashlari. Ular asarlari tahlili. Ashurali Zohiriyning lingvistik merosi (1885-1937). Uning «Imlo» (1916) kitobi. Punktatsiya bo'yicha qarashlari.

XX asr ikkinchi yarmi o'zbek tilshunosligining shakllanishi va rivojlanishi. O'zbek formal tilshunosligining shakllanishi va taraqqiyoti. F.Kamolov, U.Tursunov, G.YUnusov, U.Tursunov, A.G'ulomov, S.Usmonov, O.Usmonov, Sh.Shobdurahmonov, M.Asqarova, G'Abdurahmonov, E.Fozilov, T.Ibragimov, F.Abdullaev kabi olimlarning lingvistik faoliyatlarini haqida. A.G'ulomov va o'zbek tilshunosligi taraqqiyoti. Uning «O'zbek tilida aniqlovchilar» (1940), «O'zbek tilida kelishiklar», «Badiiy asar tili haqida» (1941), «O'zbek tilida tarixiy so'z yasashi muammolari» (1955, doktorlik dissertatsiyasi), «Sintaksis» bo'yicha asarlari tahlili. Toshkent va Samarqand ilmiy tilshunoslik maktablarining izdoshlari: A.Hojiev, S.Ibrohimov, I.Rasulov, R.Qo'ng'urov, J.Muxtorov, M.Mirtojiyev, V.V.Reshetov, N.Mamatov, A.Mahmudov, J.Omonturdiyev kabi olimlarning o'zbek tilshunosligi taraqqiyotiga qo'shgan hissalarini haqida. O'zbek tilining leksikologiyasi va terminologiyasining rivojlanishida asosiy omil bo'lgan ichki imkoniyatlarining kuchayishi. B.Bafoev, T.Mullaev, S.G'oibov, I.Qo'chqortoev, S.Karimov, T.Mirzaqulov, Z.Do'simov, E.Begmatov, R.Rasulov kabi olimlarning tilshunoslik taraqqiyotidagi o'rni masalasi. O'zbek nutqi madaniyati masalalariga e'tiborning kuchayishi.

O'zbek tilshunosligida strukturalizm. O'zbek tilshunosligiga strukturalizمنى kiritib kelishi. Til va nutqni farqlashning shakllanishi. Mazmuniy sintaksis strukturalizmining ko'rinishi sifatida. N.Mahmudov, A.Nurmonovlarning qarashlari. «O'zbek tilining mazmuniy sintaksisi» asari haqida.

O'zbek substansial lingvistikasi strukturalizmining mustaqil yo'nalishi sifatida. Uning ildizlari va metodologik asoslari.

O'zbek substansial tilshunosligi asoslari.

O'zbek substansial tilshunosligining shakllanishida Buxoro lingvistik maktabi va unda H.G'Ne'matovning o'rni.

O'zbek tilshunosligi XXI asrda. O'zbek tili tadqiqiga antropotsentrik, sotsiolingvistik, etnolingvistik, psixolingvistik, neyrolingvistik, pragmatlingvistik, lingvokulturologik, lingvopoetik aspektda yondashuvlarning rivojlanishi. Kompyuter lingvistikasi ravnaqi. O'zbek tili tasvirining xarakteri. O'zbek tili substsansial-pragmatik aspektda tadqiq qilish vazifalari. O'zbek tili lingvokulturologik tahlil qilish asoslari va vazifalari. O'zbek tili sotsiolingvistik jihatidan tahlil qilish asoslari. O'zbek tili psixolingvistik tahlil qilish asoslari. Nutriv faoliat nazarivasi

Оʻzbek shevashunosligi (dialektologiyasi)

Hozirgi o'zbek tilingning dialektal asoslari. Umumxalq tili va uning shakllari (ilk bosqichlari: sheva, lahja, dialekt, so'zlashuv; yuqori bosqichlari: adabiytil, milliy (adabiy) til kabi) va ularning o'zaro munosabati. Hozirgi o'zbek adabiy tilining shakllanishi va rivojlanishida qarluq, qipchoq va o'g'uz lahjalarning o'ini va ahamiyati. O'zbek shevalarida «»lashish, uning yuzaga kelish sababi va genezisi. O'zbek shevalarida unililar va undoshlarning adabiy tildagi undoshlardan genезisi. O'zbek shevalarida farqlanishi. O'zbek shevalarida so'z yasalishi. O'zbek sifat hamda miqdor jihatidan farqlanishi. O'zbek shevalarida sintaktik kategoriyalar. shevalarida morfologik kategoriyalar. O'zbek shevalarida tarixidan.

Hozirgi o'zbek tili

Fonetika-fonologiya. Fonema va tovush munosabati. Hozirgi o'zbek adabiy tili unilari va undoshlari paradigmasi va paradigmatik munosabatlari. Nutqning fonetik ijbardan bo'linishi.

fonetik jihatdan bo'linishi.

Leksikologiya va uning turlari. Leksma va so'z. Leksmaning ifoda plani. Leksikologiya va uning turlari. Semema va tushuncha. Semema va nutqiy (nomema), mazmun plani (semema). Semema va tushuncha. Semema va nutqiy ma'no. Semema va grammatik ma'no. Sememaning tarkibi. Sema turlari. Leksik sinonimiya. Sinonimik darajalanish (graduonimiya). Leksik antonimiya. Giponimiya va antonimiya munosabati. Giponimiya, graduonimiya, partonimiya. Lug'aviy sistema va mikrosistemalar. O'zbek tili leksikasida eskirgan qatlam. Lug'aviy sistema va mikrosistemalar. O'zbek tili leksikasida eskirgan qatlam. Lug'aviy sistema va mikrosistemalar. O'zbek tili leksikasida eskirgan qatlam. Lug'aviy sistema va mikrosistemalar. O'zbek tili leksikasida eskirgan qatlam.

Qoʻshimcha tili onomasiologiyasi. Turlari va tarkibi.

O'zbek tili onomastologiyasi. I urun va tarkibi. Perifrazaning yondosh
O'zbek tilining frazeologik birliklar tizimi. O'zbek tili onomastologiyasi. I urun va tarkibi. Perifrazaning yondosh
O'zbek tili onomastologiyasi. I urun va tarkibi. Perifrazaning yondosh

Termin va terminologiya tushunchalari haqida. Terminlarni me'yorlash hodisalariga munosabati.

Termin va terminologiya tushunchalari haqida. Terminlarni me'yorlash hodisalariga munosabati.

o'zlashmalar). Mustaqillik davri o'zbek terminologiyasi tainovlari. Til
Leksikografiya. Lug'at, uning an'anaviy hamda zamonaviy turlari. Til
korpusi. O'zbek o'quv leksikografiyasi holati. O'zbek milliy leksikografiyasi
muammolari.

Morfemika. Morfemaning lisoniy tizimdagi o'ri. Morfema va qo'shimcha. Morfemolari.

Derivatsiya. Derivatsiya va soʻz yasalishi.

Soʻz morfem tarkibidagi tarixiy oʻzgarishlar: soddalanish, ixtisoslashish, morfologik qayta boʻlinish, tublashish. Unumsiz soʻz yasash qoliplari. Yasama soʻz va vasalangan soʻz.

soʻz va yasalgan soʻz.
Morfologiya. Grammatikaning tarkibiy qismlari, mundarijasi. Grammatika va millilik, milliy mafkura. Grammatik kategoriya. Grammatik maʼno va uning

Morfologik kategoriyalar tasnifi. Tasniflovchi kategoriyalar. Sintaktik kategoriyalar.

Soʻz turkumlarini tasniflash tamoyillari va tasnif turlari. Soʻz turkumlari kategoriyalar.

Sintaksis. Valentlik. Leksema va grammatik shakl valentligi nuqtida soʻzlarni turlari.

aloqalarga kiritilgan sharoitda.

Soʻz birliklari. Lisoniy sintaktik qolip ushul boʻladi.

Gap va soʻz kengaytiruvchilari.

Gap bo'laklarining uyushish hodisasi. Kesimning uyushishi.

Qo'shma gap. Uning ajratilish tamoyillari. Sodda gapga munosabati.

Nutq madaniyati va uslubshunoslik. Onomasiologiya. Adabiy til va nutq madaniyati bo'limlaridan biri sifatida. O'zbek madaniyati. Nutq madaniyati – tilshunoslik bo'limlaridan biri sifatida. O'zbek tiliining funksional uslublari va uslubshunosligining o'rganilish darajasi. O'zbek tiling funktsionallari. Badiiy ularning o'ziga xos xususiyatlari. Badiiy uslubning o'ziga xos xususiyatlari. Badiiy matnning asosiy xususiyatlari. Lingvopoetika haqida tushuncha. Ijodkor badiiy matnning lingvopoetik tadqiq qilish asoslari.

Onomastika sohasi va uning tadqiqot obyekti. O'zbek antroponimiyasi va uning xususiyatlari. Etnonimiya va o'ziga xos xususiyatlari. Toponimika — tilshunoslikning bo'limi haqida tushuncha va o'zbek etnonimlari. Toponimlarning tarkib topishida nolisoiniy omillarning roli. O'zbek onomimiyasining o'rganilish darajasi.

miyvasining o'rganilish darajasi.
Tayanch doktorantura (PhD)ga kiruvchilar uchun sinov imtihonining
javoblari baholash umumiy mezonlari

Bilim darajasi	
Ball	2
86-100	Javoblarida fanning mavzulari vasavollari bo'yicha ijodiy fikrlash mavjud bo'lsa, mamlakatimizda modernizatsiyalash jarayonlarini jadallashtirish, demokratik islohatlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasidan kelib chiqqan

	vazifalarni bajarish yo'llari o'z aksini topgan bo'lsa, qo'yilgan muammoni echish bo'yicha tavsiyalar bergan bo'lsa, savol bo'yicha javobda mustaqil mushohada yuritilgan bo'lsa, tavsiyalarni amaliyotga qo'llash tartiblari ko'rsatilgan bo'lsa
71-85	O'z javobida qo'yilgan savol bo'yicha mustaqil mushohada yuritilgan bo'lsa, ularning mohiyatini deyarli to'liq ochib bergan bo'lsa, qo'yilgan muammoni echish bo'yicha o'z tavsiyalarini bergan bo'lsa
55-70	Javobida fan bo'yicha variantga kiritilgan savollarga qisman javob bergan bo'lsa, asosiy tushunchalarga bergan izohi kam bo'lsada, mavjud bo'lsa
0-54	Javobida qo'yilgan savol mazmuni umuman yoritilmagan bo'lsa, izohlar mavjud bo'lmasa, ya'ni talabgor javobida qo'yilgan savollar bo'yicha umuman tasavvurga ega emasligi aniq bo'lsa

Izoh: Tayanch doktoranturaga kirish imtihonlari bo'yicha topshiriladigan birinchi fan (mutaxassislik yoki chet tili) umumiy balining 50% dan kam ball to'plagan talabgorlar keyingi bosqichga o'tkazilmaydi.

10.00.01 – o'zbek tili ixtisosligi bo'yicha baholash mezonlari

№	Umumiy ball	Tayanch doktorantura (PhD)ga kiruvchining bilim darajasi	Xususiy ball
Savol nazariy bo'lsa			
1	18-28	Qo'yilgan savollar mazmunan aniq yoritilib, demokratik islohotlar va jarayonlarning mazmunan mohiyati to'liq ochib berilgan; O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy, ijtimoiy islohotlar tahlili va ularning amaliy samaralari, natijalari va hayotga tadbiriq etilishi bo'yicha mustaqil, ijodiy fikr mavjudligi; Javoblarda mantiqiy yaxlitlikka erishilgan va umumiy xulosalar chiqarish qobiliyatiga ega; Imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan.	8-10 6-8 4-6 0-4 18-28
2	13-19	Materialni chuqur tushunadi, savolga to'liq javob bergan, lekin ayrim noaniqliklarga yo'l qo'yagan, faktlarga to'g'ri baho bera olgan, mustaqil fikrlash va xulosalarni asoslay olish qobiliyatiga ega, javobda mantiqiy ketma-ketlikka amal qiladi, masalani hal qilishga umuman ijodiy yondasha olgan, Javobda doktorantura (PhD)ga kiruvchining mustaqil mushohada yuritish qobiliyati seziladi; Ijodiy yondoshuv mavjud;	6-8 5-6 2-4

		Muammoni tahlil qilish qobiliyatiga ega.	0-1 13-19
3	4-8	Savolga javobda masalaning mohiyatini tushumilgan, ammo mazmun va natijalar yuzaki yoritilgan; Mushohada bayonida fikr tarqoqligi kuzatiladi; Javoblarda mantiqiylik tamoyili buzilgan; Tasavvurga ega, lekin tahlil yo'q.	2-3 1-2 1-2 0-1 4-8
4	0-3	Savol bo'yicha aniq tasavvurga ega emas; Umuman javob yozilmagan; Noto'g'ri javob va ma'lumot berilgan; O'quv adabiyotidan aynan so'zma-so'z ko'chirilgan	0-3
Savol amaliy (masala yechish) bo'lsa			
1	14-18	Masalani yechishda ilmiy - ijodiy yondoshgan; Amaliy topshiriq tahlili va ularning amaliyotga tadbiriq etilishi bo'yicha mustaqil, ijodiy fikr va mulohazalar mavjud, amaliy topshiriq to'liq bajarilgan; Javoblarda mantiqiy yaxlitlikka erishilgan va umumiy xulosalar chiqarish qobiliyatiga ega; Imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan;	5-6 5-5 4-5 0-2 14-18
2	9-13	Javob to'g'ri yozilgan, ammo noaniqliklar, hisob-kitoblarda chalkashliklarga yo'l qo'yilgan, amaliy topshiriq to'liq bajarilmagan lekin echimiga ilmiy-ijodiy yondashilgan; Javobda PhD doktoranturaga kiruvchining mustaqil mushohada yuritish qobiliyati seziladi; Ijodiy yondoshuv mavjud; Amaliy topshiriqni tahlil qilish qobiliyatiga ega;	5-6 3-4 1-2 0-1 9-13
3	4-8	Masalaning mohiyati tushumilgan, ammo mazmun va natijalar yuzaki yoritilgan, amaliy topshiriq to'liq bajarilmagan; Mushohada bayonida va topshiriqni echishda fikr tarqoqligi kuzatiladi; Javoblarda mantiqiylik tamoyili buzilgan. Topshiriqni yoritishda va uni amaliy jihatdan asoslashda tasavvurga ega, ammo tahlil va xulosa yo'q;	3-4 1-2 1-1 0-1

4	0 - 3	4-8
Masalaning qo'yilishi bo'yicha aniq tasavvurga ega emas; Umuman javob yozilmagan; amaliy topshiriqning echimi yo'q; Noto'g'ri javob va ma'lumot berilgan; O'quv adabiyotidan aynan so'zma-so'z ko'chirilgan.		
		0-3

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

a) metodologik adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг «Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳақида»ги Қонуни қабул қилинганнинг ўттиз йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида»ги ПҚ-4479-сон Қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги нуфузи ва мавқеини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони, 2019 йил 21 октябрь.
3. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳақида»ги қонуни (1989 йил 21 октябрь; янги тахрири – 1995 йил 21 декабрь).
4. Ўзбекистон Республикасининг «Ўқитини тўғрисида»ги қонуни (1993 йил 2 сентябрь; янги тахрири – 1995 йил 6 май).
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбек тилининг асосий имло қоидалари»ни тасдиқлаш ҳақида»ги 339-сонли қарори (1995 йил 24 август).
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 13 майдаги ПФ-4797-сонли «Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетини ташкил этиш тўғрисида»ги Фармони / «Халқ сўзи» газетаси. – 2016 йил. – 14 май.
7. «Давлат тили ҳақида» (Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳақида»ги қонуни матнлари, қонуности хужжатлар, қонуни амалга ошириш йўлидаги муаммо ва ечимлар) (тузувчи – Н. Жумахўжа). – Т., 2008.
9. Мирзиёев Ш. М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қураимиз. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 488 б.

b) ilmiy-metodik adabiyotlar:

1. Абдуазизов А. Ўзбек тили фонологияси ва морфонологияси. – Т., 1992.
2. Абдуллаев Ф. Ўзбек тилининг Хоразм шевалари. – Т., 1961.
3. Абдурахмонов Ғ. Қўшма гап синтаксиси. – Т., 1964.
4. Абдурахмонов Ғ., Рустамов А. Қадимги туркий тил. – Т., 1982.
5. Абдурахмонов Ғ. Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. – Т., 1973, 2009.
6. Бегматов Э. Ҳозирги ўзбек адабий тилининг лексик қатламлари. – Т., 1985.
7. Дониёров Р. Ўзбек тили техник терминологиясининг айрим масалалари. – Т., 1977.
8. Дониёров Х. Ўзбек халқининг шажара ва шевалари. – Т., 1968.
9. Кононов А.Н. Грамматика современного литературного узбекского языка. – М.-Л., 1960.
10. Маматов Н. Ҳозирги ўзбек тилида қўшма сўзлар. – Т., 1966.

11. Мухторов А., Санакулов У. Ўзбек адабий тили тарихи. - Т., 1995 (-160).
12. Нейматов Х. Ўзбек тили тарихий фонетикаси. - Т., 1992.
13. Нурмонов А. Ўзбек тилишунослиги тарихи. - Т., 2002.
14. Нурмонов А., Махмудов Н., Ахмедов А., Солихўжаева С. Ўзбек тилининг мазмуний синтаксиси. - Т., 1992.
15. Махмудов Н., Нурмонов А. Ўзбек тилининг назарий грамматикаси. Синтаксис. - Т., 1995.
16. Рахматуллаев Ш. Ўзбек фразеологиясининг баъзи масалалари. - Т., 1965.
17. Решетов В.В., Шоабдурахмонов Ш. Ўзбек диалектологияси. - Т., 1962, 1978.
18. Санакулов У. Ўзбек адабий тили тарихи. - Т., "Фан", 2001 (-289).
19. Sanaqulov U. O'zbek yozma adabiy tili fonetik, morfologik me'yorlarining ilk shakllanishi va taraqqiyot bosqichlari (Monografiya, II). - Toshkent: "Navro'z" nashriyoti, 2014 yil, 209 bet.
20. Турсунов У., Мухторов Ж., Рахматуллаев Ш. Ҳозирги ўзбек адабий тили. - Т., 1965, 1990.
21. Фитрат А. Ўзбек тили қоидалари тўғрисида бир тажриба. Сарф. Нахв. Фитрат А. Танланган асарлар. IV жилд. - Т., 2006. -Б.140-213
22. Ўзбек тили грамматикаси. I-II том. - Т., 1975-1976.
23. Ҳожиёв А. Фёъл. - Т., 1973.
24. Ҳожиёв А. Ўзбек тилида сўз ясалиши. - Т., 1989.
25. Ҳожиёв А. Термин танлаш мезонлари. - Т., 1996.
26. Ҳожиёв А. Ўзбек тили морфологияси, морфемикаси ва сўз ясалишининг назарий масалалари. - Т., 2010.
27. Nurmonov A. Lingvistik tadqiqot metodologiyasi va metodlari. - T., 2010.

d) o'zbek tili sohalarini bo'yicha qo'shimcha adabiyotlar:

1. Абдуллаев Ф. Сўзлар ўзаро қандай боғланиди? - Т., 1974.
2. Абдусандов А. Газета жанрлари тили ва услуби. - Самарканд, 2001.
3. Адабий норма ва нутқ маданияти. - Т., 1983.
4. Бегматов Э. Мамамов А. Адабий норма назарияси. I-3-қисмлар. - Т., 1997-1999.
5. Бозоров О. Ўзбек тилида даражаланиш. - Т., 1995.
6. Дониёров Х. Алишер Навоий - ўзбек адабий тилининг асосчиси. - Самарканд, 1985.
7. Дўсимов З., Тиллаева М. Топонимика асослари. - Т., 2002.
8. Иванов С.Н. Родословное древо тюрк Абул Газихана (Грамматический очерк). - Т., 1969.
9. Искандарова Ш. Тил системасига майдон асосида ёндашув. - Т., 2007.
10. Ишаев А. Қорақалпоғистондаги ўзбек шеалари. - Т., 1977.
11. Ёўлдошев Б., Қурбонов Т. Бадий асар тили ва услуби масалалари. - Самарканд, 2004.

12. Ёўлдошев М. Бадий матн ва унинг лингвопозтик тахлили асослари. - Т., 2007.
13. Ёўлдошев М. Бадий матн лингвопозтикаси. - Т., 2008.
14. Мамажонов А. Қўшма гап стилистикаси. - Т., 1990.
15. Махмудов Н. Ўзбек тилидаги содда гапларда семантик-синтактик асимметрия. - Т., 1984.
16. Мирзаев М. Ўзбек тилининг Бухоро гурупа шеалари. - Т., 1969.
17. Миртожиев М. Ўзбек тилида полисемия. - Т., 1975.
18. Миртожиев М. Ўзбек тили лексикологияси ва лексикографияси. - Т., 2000.
19. Миртожиев М. Ўзбек тили семасиологияси. - Т., 2010.
20. Мукаррамов М. Ҳозирги ўзбек адабий тилининг илмий стили. - Т., 1984.
21. Алишер Навоий. «Муҳокамагул лугатайн» (Исталган нашри).
22. Нейматов Х., Расулов Р. Ўзбек тили систем лексикологияси асослари. -Тошкент: Ўқитувчи, 1995.
23. Нейматов Х. Лингвистик тадқиқ методикаси, методологияси ва методлари. -Бухоро, 2006.
24. Нейматов Х., Бозоров О. Тил ва нутқ. -Тошкент: Ўқитувчи, 1993.
25. Нурмонов А. Гап ҳақида синтактик назариялар. - Т., 1988.
26. Нурмонов А. Ўзбек тили фонологияси ва морфонологияси. - Т., 1990.
27. Нурмонов А. Лисоний белги хусусиятлари ҳақида. - Т., 1992.
28. Нурмонов А. Структур тилишунослик: илдизлари ва йўналишлари. - Т., 2006.
29. Рустамов Т. Соф кўмакчилар. - Т., 1991.
30. Сайфуллаев А. Ҳозирги ўзбек адабий тилида кириш бўлак. - Т., 1972.
31. Сайфуллаева Р., Менглиев Б. ва бошқ. Ҳозирги ўзбек адабий тили. - Тошкент: ФТМ, 2010.
32. Скворцов Л.И. Теоретические основы культуры речи. - М., 1980.
33. Содикова М. Фёъл стилистикаси. - Т., 1984.
34. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. -М., 1986.
35. Умурулов Б. Поэтик нутқ лексикаси. - Т., 1990.
36. Усмонов С. Ўзбек терминологиясининг баъзи масалалари. - Т., 1968.
37. Фозилов Э. Ўзбек тилининг тарихий морфологияси. - Т., 1966.
38. Шомаксудов А. Ўзбек тили стилистикаси. - Т., 1974.
39. Шукуров Ш. Ўзбек тилида фёъл замонлари таракқиёти. - Т., 1976.
40. Шукуров Ш. Ўзбек тилида фёъл майллари таракқиёти. - Т., 1980.
41. Эпгазаров Ж.Д. Сўз туркумлари ҳақида лингвистик назариялар. - Самарканд, 1996.
42. Ўринбоев Б. Ўзбек сўзлашув нутқи. - Т., 1982.
43. Ўринбоев Б. Ҳозирги ўзбек адабий тилида вокатив категория. - Т., 1972.
44. Қиличев Э. Ўзбек тилининг амалий стилистикаси. - Т., 1992.